

MAREK ZGÓRNIAK

WOKÓŁ
NEORENESANSU
W ARCHITEKTURZE
XIX WIEKU

PODSTAWY TEORETYCZNE
I REALIZACJE

KRAKÓW 2013

Wydanie drugie, przejrane i poprawione

© Marek Zgórniak 1987, 2013

Redaktor naukowy I wydania: Adam Małkiewicz

Recenzenci I wydania: Janusz Bogdanowski, Zofia Ostrowska-Kęmbłowska

Redakcja I wydania: Elżbieta Szczeńniak

Redakcja II wydania: Elżbieta Fiałek

Przekład streszczenia na język francuski: Uta Hrehorowicz

ISBN 978-83-924287-2-5

Ilustracje na okładce: J. Watkins, graficzna reprodukcja fragmentu kominka w Dorchester House w Londynie autorstwa A. G. Stevensa, 1863–1875 (wg W. Armstrong, *Alfred Stevens, A Biographical Study*, Paris–London 1881); F. Duban wejście do Muzeum Studiów w Szkole Sztuk Pięknych w Paryżu, 1840 (wg L. Normand, *Paris moderne 4*, Paris 1857)

Wydawca: Marek Zgórniak
Kraków 2013

Skład: Marek Zgórniak
Druk: Cyfra7, Kraków

Spis treści

Przedmowa do drugiego wydania 7

Wstęp 15

I. *Historia pojęcia renesansu* 18

1. Obraz renesansu w XVIII wieku 20
2. Romantyczna wizja czasów renesansu 22
3. Renesans jako epoka i jako styl. Historiografia
połowy XIX wieku 26
4. Synteza Burckhardta i utrwalanie się
stereotypu 34

II. *Neorenesans w pierwszej połowie XIX wieku* 37

1. Francja 38
2. Kraje niemieckie 71
3. Anglia 83
4. USA 103
5. Neorenesans a „walka stylów” w połowie
XIX wieku 108

III. *Koncepcje neorenesansu w drugiej połowie XIX wieku* 118

1. Styl narodów romańskich 119
2. Styl pogański 121
3. Styl protestantyzmu 130
4. Wyraz tendencji ultramontańskich 134
5. Styl narodowy włoski 139
6. Neorenesans „francuski” poza Francją 160
7. Neorenesans „niemiecki” jako styl niemieckiego mieszczaństwa 169
8. „Wiedeński renesans” 184
9. Neorenesans jako styl państwowy Niemiec cesarskich 192
10. Druga faza neorenesansu w USA 196
11. Wyraz nowoczesnej kultury i liberalizmu 204

IV. *Neorenesans jako styl XIX wieku. Kilka ówczesnych teorii* 216

Bibliografia 231

Résumé 248

Indeks osób 253

Przedmowa do drugiego wydania

Pierwsze wydanie tej książki ukazało się w roku 1987 jako numer 18 „Prac z Historii Sztuki” w serii Zeszytów Naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego¹. Publikacja przypadła na okres ogólnego kryzysu schyłkowego PRL, który objął m.in. branżę wydawniczą i finansowanie nauki (w tej dziedzinie, jak wiadomo, udało się w Polsce przedłużyć kryzys do dnia dzisiejszego). Mimo starań Działu Wydawnictw UJ zapowiadało się, że książka – jak wiele innych w tym czasie – ukaże się jako powielony maszynopis. Ostatecznie tekst został przez autora złożony na mikrokomputerze² i odbity na tzw. małej poligrafii, a ilustracje wykonano w profesjonalnej drukarni.

Mimo siermiężnej typografii, którą ratowała tylko okładka projektu Zofii Darowskiej, praca (wydana w nakładzie 655 + 22 egz.) zniknęła z księgarń w ciągu tygodnia, być może dlatego, że książki

¹ M. Zgórnjak, *Wokół neorenesansu w architekturze XIX wieku*, Kraków 1987 (Zeszyty Naukowe UJ, Prace z Historii Sztuki, zeszyt 18), 177 s. + 59 il.

² Była to podobno pierwsza publikacja Działu Wydawnictw UJ przygotowana na mikrokomputerze (Amstrad PCW 8256, oprogramowanie LocoScript).

kupowano wtedy na zapas, podobnie jak inne towary. Dzięki prowadzonej wymianie trafiła również do bibliotek zagranicznych, przede wszystkim do krajów naszej części Europy, i otrzymała życzliwą recenzję w prestiżowym czeskim czasopiśmie „Umění”³.

W następnych latach stan badań nad architekturą XIX wieku znacznie się pogłębił. Postęp w tym zakresie jest ogromny i można powiedzieć, że architektura epoki historyzmu została wreszcie w pełni doceniona, przebadana i nawet objęta ochroną. Również na temat neorenesansu napisano bardzo wiele i niektóre wątki – w tej książce tylko naszkicowane – doczekały się gruntownego opracowania przez innych autorów. Zorganizowano na ten temat wystawy⁴ i konferencje, których materiały wydano następnie drukiem⁵. Inne sesje uwzględniały neorenesans w kontekście szeroko rozumianego klasycyzmu⁶ lub w odniesieniu do problematyki różnych okresów i środowisk, na przykład Włoch⁷.

Pojawiło się sporo nowych publikacji na temat teoretyczno-kulturowych podstaw neorenesansu. Oprócz wyżej wspomnianych materiałów sesji wymienimy przykładowo tylko kilka, poczynając od syntetycznego opracowania dziejów dziewiętnastowiecznego

³ „Umění” 37, 1989, nr 3, s. 283–284 (Jindřich Vybíral).

⁴ Np. *Renaissance der Renaissance: ein bürgerlicher Kunststil im 19. Jahrhundert. Katalog zur Ausstellung in Schloss Brake, Mai 1992, München 1992.*

⁵ G. U. Grossmann (Hrsg.), *Renaissance der Renaissance. Ein bürgerlicher Kunststil im 19. Jahrhundert. Aufsätze*, München 1992; G. U. Grossmann, P. Krutisch (Hrsg.), *Renaissance der Renaissance: ein bürgerlicher Kunststil im 19. Jahrhundert. Nachtrag*, München 1995; W. Krause et al., *Neorenaissance – Ansprüche an einen Stil. Zweites Historismus-Symposium, Bad Muskau 1999*, Dresden 2001; F. Lemerle (réd.), *Le XIXe siècle et l’architecture de la Renaissance. Colloque international, Tours et Blois 2007*, Paris 2010.

⁶ J. Bouzek (red.), *Antike Tradition in der mitteleuropäischen Architektur der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts*, Praha 1999.

⁷ R. Pavoni (ed.), *Reviving the Renaissance. The use and abuse of the past in nineteenth-century Italian art and decoration*, Cambridge University Press 1997.